

Improving the enforcement system is a priority task in the field of judicial law

Murod URAZALIEV ¹

Tashkent State University of Law

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2021

Received in revised form

15 January 2021

Accepted 20 January 2021

Available online

01 February 2021

ABSTRACT

This article is devoted to the reforms carried out in the country in the field of compulsory enforcement proceedings, as well as to important aspects of improving the enforcement order and the mechanism for the application of enforcement documents by the state executor to ensure the execution of judicial acts and acts of other bodies.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Keywords:

Enforcement proceedings

Compulsory execution

Judicial acts and acts of other bodies

Bureau of Compulsory Enforcement

Electronic enforcement proceedings.

Мажбурий ижро тизимини такомиллатириш - суд-хуқуқ соҳасидаги устувор вазифа

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

Ижро иши юритиш

Мажбурий ижро

Суд хужжатлари ва бошқа орган хужжатлари

Мажбурий ижро бюроси

Электрон тартибда ижро ишини юритиш

Ушбу мақола мамлакатимизда мажбурий ижро соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотлар, давлат ижрочисининг суд хужжатлари ва бошқа орган хужжатларининг ижросини таъминланлаш учун мажбурий ижрони қўллаш тартиби ҳамда ижро механизмини такомиллаштиришнинг муҳим жиҳатларига бағишлиланади.

---

¹ Associate Professor of the Department of Criminal Law, criminology and anti-corruption Tashkent state university of Law, Tashkent, Uzbekistan.
E-mail: u.murodbek_78@mail.ru

Совершенствование системы принудительного исполнения - приоритетная задача в области судебного права

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

Исполнительное делопроизводство
Принудительное исполнение
Судебные документы и документы иных органов
Бюро принудительного исполнения
Электронное исполнительное делопроизводство

Данная статья посвящена проводимым в стране реформам в сфере принудительного исполнительного производства, а также важным аспектам совершенствования исполнительного порядка и механизма применения государственным исполнителем исполнительных документов для обеспечения исполнения судебных актов и актов иных органов.

Мамлакатимизда бугунги кунда ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳалари каби суд-хуқуқ соҳасида ҳам ислоҳотлар амалга ошириляпти, жумладан, ижро иши юритишнинг ислоҳ қилиниш борасида ҳам кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда. Ижро ишини ташкил этиш билан боғлиқ масалалар охирги вақтларда хуқуқда энг кўп муҳокама қилинадиган масалалардан бирига айланди. Бу масала давлат томонидан фуқароларнинг хуқуқ, эркинликлари ва қонуний манфаатларини қай даражада химоя қилинаётганлиги самарадорлиги муаммоларини ўз ичига олади. Бу химоя Конституцияда ўз ифодасини топган бўлиб, фуқароларнинг хуқуқ ва эркинликлари кафолати сифатида намоён бўлади.

Мустақилликни қўлга киритганимиздан кейин Республикашимизда хуқуқий демократик давлат барпо этиш йўлини танладик. Хуқуқий давлатнинг асосий вазифаларидан бири – адолатни, жамиятда қонунийликни ўрнатиш ва, аввало, суд қарорларини тез ва аниқ ижро этиш катта аҳамиятга эгадир. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан суд қарорларини ижро этиш тизимини такомиллаштириш зарурияти ҳақидаги масалалар бир неча бор кун тартибига қўйилди ва бу борада амалга ошириш зарур бўлган энг муҳим устувор вазифалар белгилаб берилди.

Суд хужжатлари ижро этиш тизимини такомиллаштиришга оид ислоҳотлар ташаббускори айнан Юртбошимиздир. Президентимиз Шавкат Мирзиёев таъкидлаганлариdek ҳар бир суд қарорининг қонуний кучи унинг амалда қандай амалга оширилиши билан бевосита боғлиқ. Шунинг учун ҳам фуқароларимиз, жамият ва давлат манфаатларини кафолатли химоя қилиш мақсадида суд қарорларининг сўзсиз ва тўлиқ ижросини таъминлаш, ижро хужжатларини ҳаракати ва натижаларини назорат қилиш бўйича самарали механизм яратишимиш керак[1]. Суд хужжатлари ва бошқа орган хужжатларининг ижроси ўз вақтида таъминланмаса, нафақат фуқаролар ва ташкилотларнинг хуқуқлари бузилишига, балки бошқа салбий оқибатларга олиб келади. Судлар томонидан қабул қилинган одил судлов актларининг тарбиявий ва амалий аҳамиятига путур етади. Шунинг учун ҳам, давлат ижроисининг суд хужжатлари ва бошқа орган хужжатларининг ўз вақтида ижросини таъминланлаши муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади. Бу ўз

навбатида фуқароларнинг давлатга, одил судловга бўлган ишончини янада мустаҳкамлашга, суд ҳокимиятининг нуфузи ошишига хизмат қиласди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги фармони билан тасдиқланган Давлат дастурида[2] хам қонун устуворлигини ва суднинг чинакам мустақиллигини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилди. Жумладан, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини таъминлаш; суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатлари ижроси самарадорлигини ошириш, электрон тартибда ижро ишини юритишнинг замонавий шакл ва усулларини жорий этиш ҳамда ахолининг ҳуқуқий маданияти ва онгини юксалтириш вазифалари белгилаб берилди.

Ҳозирда мажбурий ижрога оид процессуал муносабатларни бевосита тартибга соладиган “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонун амал қилмоқда. Ушбу Қонун билан давлат ижроиларига суд ҳужжатлари, шунингдек қонунда белгиланган ваколатларини амалга ошираётганларида жисмоний ёки юридик шахслар зиммасига пул маблағлари ва бошқа мол-мулкни ўзга шахсларга бериш ёхуд улар фойдасига муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёки бундай ҳаракатларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юклаш ҳуқуқи берилган бошқа органларнинг (мансадор шахсларнинг) ҳужжатлари мажбурий ижро этиш ваколатлари берилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 29 майдаги “Электр энергияси ва табиий газ етказиб бериш ҳамда истеъмол қилиш соҳасида тўлов интизомини янада мустаҳкамлаш, шунингдек, ижро иши юритиш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5059-сон Фармони билан Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузурида суд ҳужжатларининг сўзсиз ижросини таъминлашга масъул бўлган Мажбурий ижро бюроси ташкил этилди[3]. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд департаменти тугатилди. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ўз вақтида аниқ ижро этиш Бюронинг давлат ижроилари томонидан амалга оширилиши белгиланди.

Президентимизнинг “Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Мажбурий ижро бюроси фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги 2017 йил 30 майдаги ПҚ-3016-сон Қарори[4] билан “Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Мажбурий ижро бюроси тўғрисида” Низом тасдиқланди. Қабул қилинган мазкур ҳужжатлар туфайли мажбурий ижро иши юритиш тизими ривожида сифат жихатидан янги давр бошланди. Тизим ташкилий жихатдан мутлақо янгиланди. Ижро тизимининг ҳуқуқий асослари мустаҳкамланиши сари илдам қадамлар ташланди.

Президентимизнинг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш самарадорлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2019 йил 12 майдаги ПҚ-4236-сон Қарори[5] билан ижро тартиб-таомилларини янада соддалаштирилиб, суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижроси бўйича жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқларини самарали ҳимоя қилиш ҳамда ижро иши юритувида сансалорликка чек қўйиш, 2019 йил 1 апрелдан бошлаб суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш жараёнига медиация институтини жорий этилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 14 ноябрдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-6118-сон Фармони[6] билан Бош прокуратура ҳузуридаги Мажбурий ижро бюросига ижро этиш тизимини илғор хорижий тажриба асосида такомиллаштириш бўйича қилиниши лозим бўлган вазифалар белгиланди. Фармонда суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг мажбурий ижроси жараёнига аралашиш, яъни, суд ҳужжатининг ижро этилишига тўсқинлик қилиш мақсадида давлат ижрочисига ноқонуний топшириқлар бериш ёхуд бошқа шаклда қонунга хилоф равишда таъсир ўтказиш тақиқланиши кўрсатилди. Шунингдек, суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш самарадорлигини ошириш бўйича Республика кенгаши ташкил этилди. Кенгашга мажбурий ижро ҳаракатлари жараёнида зиддиятли ва низоли ҳолатларни келтириб чиқарадиган сабаб ва омилларни аниқлаш, уларни бартараф этиш чораларини кўриш, бундай жараёнларга халқ депутатлари туман (шаҳар) Кенгашлари депутатларини, фуқаролик жамияти институтлари ҳамда оммавий ахборот воситалари вакилларини кенг жалб этиш чораларини кўриш ҳамда ёрдамга муҳтож ва оғир аҳволга тушиб қолган қарздорларнинг манзилли рўйхатларини тузиб, улар билан якка тартибда ишлаш, жумладан уларга амалий ёрдам кўрсатиш ва бандлигини таъминлашда кўмаклашиш вазифалари юклатилди.

Эндиликда Мажбурий ижро бюро ҳудудий бошқармалари ва туман (шаҳар) бўйлимлари бошлиқлари 2021 йил 1 январдан бошлаб ўз фаолияти тўғрисида тегишинча Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгесига, халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашларига ҳар ярим йилда ҳисобот тақдим этиб бориш амалиёти жорий қилинди.

Айни пайтда, давлат ижро ҳокимияти органлари тизимида мустақил ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган сифатида ташкил этилган Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Мажбурий ижро бюросининг давлат ижрочилари зиммасига суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг мажбурий ижросини таъминлаш ваколати юклатилган. Давлат ижрочилари давлат хизматчилари, ҳокимият вакили ҳисобланади ва катта ҳуқуқларга эга. Айнан давлат ижрочилари жисмоний ва юридик шахсларнинг бузилган ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг охирги босқичида туриб, уни ҳал этиш ваколатига эга бўладилар. Суд ҳужжатлари ва бошқа орган ҳужжатларининг паст даражадаги фактик ижроси нафақат фуқаролар ва ташкилотларнинг ҳуқуқлари бузилишига, балки бошқа салбий оқибатларга олиб келади. Ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилаётган шахслар бузилган ҳуқуқларини фақат назарий тан олиниши эмас, балки амалий, реал ҳимоя қилинишини кутадилар.

Ижро иши юритиш вақтида давлат ижрочиси ҳуқуқи бузилган шахснинг суд томонидан чиқарилган қонуний қарори ёки ҳукми асосида тиклар экан, ўз ўрнида бундай ҳаракат бошқалар учун уларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларига заар етказмаслик учун даъват этишга қаратилган бўлади. Ижро ҳужжати талаби давлат ижрочиси томонидан белгиланган ўн беш кунлик ихтиёрий муддатда қарздор томонидан бажарилмаса, давлат ижрочиси мажбурий ижро ҳаракатларига киришади. Қарздор томонидан ижро ҳужжатлари талаблари ихтиёрий равишда ижро этилса мажбурий ижро чоралари қўлланилмайди. Фуқароларнинг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий онги юқори бўлса, ижро ҳужжатларини ўз ҳоҳиши билан

ихтиёрий ижро этади. Жамиятимизда баязи фуқароларимизда хуқуқий онг, хуқуқий маданиятнинг етарли даражада эмаслиги адолат мезонларининг бузилишига сабаб бўлмоқда. Зеро, фуқароларимиз хуқуқий маданият деганда, фақат қонунларни хурмат қилиш, қонунларни билиш, хуқуқий маълумотлардан хабардор бўлиш билан чекланмасдан, қонунларга оғишмай амал қилиши ва уларга бўйсаниш керак.

Дарҳақиқат, Мажбурий ижро бюросининг бугунги кундаги энг муҳим асосий вазифаси – нафақат суд ва бошқа органлар ҳужжатларини ўз вақтида ва аниқ ижро этиш, балки ихтиёрий ижро механизмини такомиллаштиришdir.

Мажбурий ижро этиш чоралари тўғри расмийлаштирилган ижро ҳужжати қонунда белгиланган тартибда топширилганда ҳамда ижро иши юритишни қўзғатиши тўғрисида давлат ижрочиси томонидан қарор қабул қилинганда қўлланилади. Давлат ижрочиси ижро ҳужжатини суд ёки бошқа органдан ёхуд ундирувчидан ижро учун қабул қилиб олиши ва бир иш куни ичида ижро иши юритишни қўзғатиши шарт.

Давлат ижрочиси ижро иши юритишни қўзғатиши тўғрисидаги қарорда ижро ҳужжатидаги талабларни ихтиёрий равища бажариш учун ижро иши юритиш қўзғатилган кундан эътиборан қўпи билан ўн беш кун муддат белгилайди ва қарздорни мазкур муддат тугаганидан кейин ижро ҳужжатидаги талаблар ундан ижро йиғими, давлат ижрочиси томонидан қарздорга солинган жарималар, шунингдек ижро харажатлари ундирилган ҳолда мажбурий ижро этилиши тўғрисида хабардор қиласи. Суднинг жарима тариқасида жазо тайинлаш тўғрисидаги хукми асосида берилган ижро варақаси бўйича ижро иши юритиш қўзғатилганда уни ихтиёрий равища ижро этиш бир ойлик муддатларда амалга оширилади. Мана шу белгиланган муддатда қарздорни ижро ижро ҳужжатидаги талабларни ихтиёрий равища бажармаганлиги Мажбурий ижро чораларини қўллашга асос бўлади.

Мажбуров чоралари бу ижро ҳужжатида қўрсатилган ҳаракатлар ёки суд ижрочиси томонидан қарздордан мол-мулқ, шу жумладан ижро ҳужжати бўйича ундириб олиниши лозим бўлган пул маблағларни олиш мақсадида амалга оширилган ҳаракатлардир[7]. Мажбурий ижро фавқулодда чора бўлиб, у қарздорларга нисбатан анча қўшимча моддий санкциялар қўллаш билан боғлиқдир[8].

Мажбурий ижро фаолиятини қонун билан назарда тутилган ўзига хос процессуал ҳаракатларнинг йиғиндиси сифатида эътироф этиш мумкин. Давлат мажбурий ижро чораларини қўллаш йўллари билан юрисдикцион органлар қарорида курсатилган жисмоний ва юридик шахсларнинг бузилган хуқуқларини тиклаб бермоқда. Демак, Мажбурий ижро бу – ижро ҳужжати талабини бажармаган шахсга нисбатан суд ҳужжатлари ёки бошқа органнинг ҳужжати асосида уни муайян ҳаракатлар, мулкий ва номулкий характердаги муносабатлар (мажбурий жарима, ижро йиғими ундириш, ва.б.) ни мажбуран бажаришга қаратилган маҳсус чорадир.

Бугунги кунда суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш механизми яхши ташкил этилмаганлиги учун айrim ижро ҳужжатлари ижроси ўз вақтида таъминланмай қолаётганлигини таъкидлаш жоиз. Мажбурий ижро этиш муддатлари бўйича ҳам айrim камчиликлар учраб турмоқда. Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш

тўғрисида”ги Қонуннинг 30-моддасида ижро ҳаракатлари ва ижро хужжатининг талаблари ижро хужжатининг ихтиёрий ижро этилиши учун белгиланган муддат тугаган кундан эътиборан кўпи билан икки ой муддат ичида давлат ижрочилари томонидан ижро ҳаракатлари амалга оширилиши белгиланган. Давлат ижрочилари барча ижро хужжатлари бўйича мажбурий ижро ҳаракатларини ўз вақтида олиб боришга ҳаракат қиласида. Лекин, ҳар доим ҳам юборилган сўровномаларга муддатида жавоб берилмаслиги мумкин ёки қарздор уйда ойлар давомида бўлмаслиги ўз навбатида хонадон кўздан кечириш имконияти бўлмайди. Бюронинг бир туман бўлимида 8-15 нафар давлат ижрочиси ишласа, ҳар бирига 1000-1500 та ижро хужжати келиб тушади. Давлат ижрочилари ижрони таъминлашга улгурмаётганлиги, мажбурий ижрони таъминлаш муддатларида, ишчи кучида, моддий техник таъминотида, давлат ижрочилари хавфсизлигини таъминлашдаги муаммоларнинг борлиги бу тизимда ҳали ҳам такомиллаштириш бўйича қилиниши керак бўлган ишлар борлигини кўрсатмоқда.

Қарздорга номулкий характердаги муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёки уларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юкловчи ижро хужжати бўйича, яъни ишга тиклаш, иморатни бузиб ташлаш, ер участкасини олиб қўйиш ва ўтказиш, қарздорни кўчириш ва ундирувчини кўчириб киритиш тўғрисидаги ижро хужжатини ижро этишда муддат бузилаётган холатлар мавжуд.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Мажбурий ижро бюронинг суд хужжатлари ва бошқа органлар хужжатлари ижроси бўйича самарадорлигини ошириш учун ижро ҳаракатлари ва ижро хужжатининг талаблари бўйича ижро хужжатининг ихтиёрий ижро этилиши учун белгиланган муддат тугагандан кейин амалга ошириладиган Мажбурий ижро этиш муддатлари ва муддатини узайтириш чегара ва доирасини аниқ белгилаб олиш зарур. Ўзбекистон Республикасининг “Суд хужжатлари ва бошқа органлар хужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 30-моддасидасига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш лозимлиги кўрсатмоқда.

Шунингдек, Тизимга малакали кадрлар таёйрлашда ҳам муаммолар кўзга ташланмоқда. Мажбурий ижро тизими учун малакали мутахассислар тайёрлайдиган таълим даргоҳи мавжуд эмас. Давлат ижрочиларини малакасини ошириш, қайта тайёрлаш тизими бугунги кун талабига жавоб бермаётганлиги ҳам бу йўналишда тегишли ишларни амалга ошириш кераклигидан далолат бермоқда. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академиясида магистратура мутахассисликлари бўйича кадрлар тайёрлансада, “Мажбурий ижро фаолияти” йўналиши бўйича магистрлар тайёрлаш йўлга қўйилмаган. Бу йўналиш бўйича Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академиясида ҳамда Тошкент давлат юридик унверситетида магистрлар тайёрлаш йўлга қўйилиши ўз навбатида мажбурий ижро тизими учун малакали мутахассислар тайёрлашга муайян даражада хизмат қилиб, суд хужжатлари ва бошқа органлар хужжатлари ижроси самарадорлигини оширади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ш.М.Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. - Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. 455-бет.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони.// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017. – № 6.70-модда; – №20. 354-модда; – № 23. 448-модда; – №37. 982-модда.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Электр энергияси ва табиий газ етказиб бериш ҳамда истеъмол қилиш соҳасида тўлов интизомини янада мустаҳкамлаш, шунингдек ижро иши юритиш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017-йил 29-майдаги ПФ-5059-сон Фармони. “Халқ сўзи”. 2017. 30 май. № 106.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 30-майдаги “Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Мажбурий ижро бюроси фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги ПҚ-3016 сонли қарори // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами. 2017. № 22. 425-модда.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019-йил 12-марцдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш самарадорлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4236-сон Қарори.// Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 13.03.2019 й., 07/19/4236/2762-сон.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 14 ноябрдаги ““Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-6118-сон Фармони.// Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 25.11.2020 й., 06/20/6118/1562-сон.

7. Валеев Д.Х. Исполнительное производство: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2018. – Б. 70.

8. Тўхташева У.А. Ижро иши юритиш: дарслик. –Тошкент: ТДЮИ, 2009. -12 б.